

การพัฒนาศิลปะการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทอย
ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

A Development of Performing Arts based on the Traditional
Radtional Long-Tailed Boat Racing of Ban Chantoei Thung Kula
Sub-District, Suwannaphum District, Roi Et Province

อัจฉรา สุทธิสนธิ¹ คณิงนิตย์ ไสยโสภณ² และอัชราพร สุขทอง³
Autchara Suttison¹, Khanuengnit Siayasopon² and Atcharaporn Suktong³

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมา องค์ประกอบ บทบาท และคุณค่าของประเพณีการแข่งขันเรือยาวของชาวบ้านจันทอย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และ 2) พัฒนาศิลปะการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทอย โดยใช้รูปแบบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิควิธีการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยการสังเกตและมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ในพื้นที่บ้านจันทอย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า

1. การแข่งขันเรือยาวบ้านจันทอยเริ่มจัดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เนื่องจากชาวบ้านถือว่าเป็นการเซ่นไหว้เจ้าทำคือ เจ้าพ่อวังอุปราชา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเมื่อเซ่นไหว้แล้วฝนจะตกต้องตามฤดูกาล ช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองคนในชุมชนให้อยู่สุขสบายและมีชื่อเสียงเกียรติยศพิธีกรรมเริ่มจากพิธีตั้งศาลเพียงตาและจัดเครื่องเซ่นสังเวยแม่ตะเคียนเพื่อขอโค่นต้นตะเคียนนำมาสร้างเรือ การบายศรีสู่ขวัญเพื่อความสงบเรียบร้อยก่อนนำเรือลงแข่ง การตกแต่งเรือ การบวงสรวงบูชาครู การเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การบูชาแม่ย่านางประจำเรือ จากนั้นจึงทำการแข่งขันเรือยาวประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทอยทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้าน

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Students of Master of Arts Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University

³ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University

เศรษฐกิจมีรายได้จากการจัดงานและการท่องเที่ยวทำให้มีเงินหมุนเวียนเข้าสู่ชุมชน แต่จากการมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ได้จากการร่วมจัดการแข่งขันเรือยาวเริ่มห่างหายไป

2. การพัฒนาศิลปะการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทอieb ผู้วิจัยสร้างสรรค์โดยพัฒนาจากทำนองลายส่วงเฮือ เครื่องดนตรีใช้เครื่องเป่าของอีสานได้ร่วมกับวงโปงลางเครื่องแต่งกายของผู้แสดงใช้สีสันสดใสสื่อถึงความสนุกสนานในการร่วมประเพณีการแข่งขันเรือเครื่องประดับใช้เครื่องเงิน อุปกรณ์ประกอบการแสดงประกอบด้วย พานบายศรี ใบพาย และขันสายสัญญาณ รูปเทียน การออกแบบทำรำจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทอieb ได้จำนวน 14 ท่า

คำสำคัญ (Keywords) : การพัฒนาศิลปะการแสดง, ประเพณีการแข่งขันเรือยาว,

Abstract

The purposes of this qualitative research were; 1) to study historical background, components, roles, and values of the long-boat racing tradition of Ban Chantoei in Thungkula sub-district, Suwannaphum district, Roi-et province and 2) to develop the performing arts based on the long-boat racing tradition of Ban Chantoei in Thungkula sub-district, Suwannaphum district, Roi-et province. The data were collected through documentary studies, field studies, participatory observation, and in-depth interviews. The key informants of this study were experts, practitioners, and general people who are living at Ban Chantoei in Thungkula sub-district, Suwannaphum district, Roi-et province. The collected data were analyzed and findings are presented descriptively. The results of the study found that;

1. The long-boat racing tradition of Ban Chantoei has been held for a long time as a worship ceremony to the God of Harbor or the guardian spirit known as “Chaopho-Wang-Uparat”. People believe that there will be rain according to the season after the worship ceremony. Furthermore, they also believe that the guarding spirit will protect people to live happily and reputedly. The worship ceremony begins by providing a shrine and offering a sacrifice to the spirit of Nang Ta-khian to ask for a permission to cut down a Hopea odorata tree to make a boat. The Baisi-Sukhwan ceremony is held for the luck before the boat competition. Then, rituals for boat decoration, teacher worship, sacred offerings, and worship for the Goddess of boat (known as “Mae Ya Nang”) will be held respectively. After the holy rituals, there will be a long boat competition. The long-boat racing tradition of Ban Chantoei leads to a unity of people in a community. In term of economy,

incomes are generated from the event and tourism. However, the interaction of people within a community begins to disappear gradually since there is a conflict of interest generated from the long-boat racing tradition.

2. The performing arts is developed based on the long-boat racing tradition of Ban Chantoei. The melody of the show is developed from “Lai Suang-Hua melody” where music instruments are wind instruments of the lower-Isan and the Pong Lang band. Performers will dress colorfully to represent the joy of the tradition. Silver ornaments will be used as a decoration. The performing equipment consists of a Baisi offering dish, a paddle, a bowl of holy thread, and a bowl of candles and joss sticks. Finally, there are 14 dance patterns are designed and developed based on the long-boat racing tradition of Ban Chantoei.

Keywords : Performing Arts Development, Traditional Long-Tailed Boat Racing

บทนำ (Introduction)

แม่น้ำมูลมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มชนในลุ่มแม่น้ำ ซึ่งเปรียบเสมือนเส้นเลือดหลักที่ใช้หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดเส้นทางการไหลของแม่น้ำมูลจะมีลำน้ำสาขาต่าง ๆ หลายสายเช่น ลำชี ห้วยทับทัน ลำเชิงไกร ลำเสียวใหญ่ ห้วยสำราญ ลำปลับปลาไหลผ่านครอบคลุมพื้นที่ในเขตจังหวัดต่าง ๆ และสภาพภูมิประเทศทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Institute of Water Resources Information and Agriculture (Public organization), 2012: 1) ความหลากหลายทางชีวภาพของกลุ่มน้ำมูล ทำให้กลายเป็นศูนย์รวมแห่งความอุดมสมบูรณ์ทั้งด้านพืชพันธุ์ธัญญาหารที่ใช้หล่อเลี้ยงสรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งสัตว์ พืช และผู้คน อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณดังกล่าว อีกทั้งยังเป็นแหล่งอารยธรรมที่อุดมไปด้วยวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่ออันเป็นอัตลักษณ์ที่สื่อถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนลุ่มแม่น้ำมูลด้วยซึ่งความเชื่อเหล่านั้นมีความสำคัญต่อจิตใจมนุษย์ เพราะความเชื่อเกิดจากการยอมรับในจิตใต้สำนึก ซึ่งเชื่อว่ามีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่อาจทำให้เกิดผลดีหรือผลร้ายแก่มวลมนุษย์และสังคมได้ แม้พลังอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ก็ตาม แต่มนุษย์และสังคมก็ยอมรับให้ความเคารพและเกรงกลัวต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น ความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมนุษย์เสมอมา แม้ว่าความเชื่อดังกล่าวจะมองไม่เห็นก็ตาม แต่เราสามารถทำความเข้าใจกับความเชื่อเหล่านั้นได้ โดยศึกษาผ่านบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอันได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ศาสนา และค่านิยมที่อยู่ในวิถีประชาของสังคมนั้น ๆ (Punnotok, 1989: 63)

ชุมชนชนบทเป็นชุมชนที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติสูง มีการประกอบอาชีพที่ต้องอาศัยธรรมชาติในการทำมาหากิน ทำให้วิถีชีวิตผูกพันกับประเพณีในด้านความเชื่อ เมื่อคนเรามาศรัทธาหรือความเชื่อต่อศาสนาไม่ว่าจะเป็นพุทธ พราหมณ์หรือผี ย่อมเป็นเหตุความจงใจให้เกิดการกระทำที่ตอบสนองต่อความเชื่อนั้น ถ้าเปลี่ยนความเชื่อพฤติกรรมก็จะเปลี่ยนไปด้วย คติความเชื่อของคนใน

สังคมใดสังคมหนึ่งจึงมีอิทธิพลต่อสังคมนั้นเช่นเดียวกับชุมชนบ้านงานเตยที่มีความเชื่อถือในเรื่องศาสนาพุทธ พราหมณ์ ผีและมีความเชื่อกันว่าในแม่น้ำมูลเป็นแม่น้ำที่ศักดิ์สิทธิ์โดยการดูแลของเจ้าพ่อวังอุปราช ซึ่งชุมชนบ้านงานเตยมีอาชีพหลักคือ การทำนา โดยการทำนานั้นจะต้องมีฝนที่ตกต้องตามฤดูกาลแล้ว ชาวบ้านจะมีการเซ่นไหว้เจ้าพ่อวังอุปราชซึ่งเป็นเจ้าท่าของแม่น้ำมูลก่อนพฤติกรรมเหล่านี้อาจสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาความเชื่อและเป็นค่านิยมในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้านงานเตย ซึ่งเป็นความประเพณีของคนส่วนรวมที่ถือกันเป็นธรรมเนียมหรือเป็นระเบียบแบบแผนและสืบต่อกันมาจนเป็นพิมพ์เดียวกันและยังคงอยู่ได้ (Chaiyotha, 2003: 117)

จากการศึกษาข้อมูลการจัดประเพณีแข่งขันเรือยาวที่บ้านงานเตยนั้นได้เริ่มจัดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษแต่ไม่สามารถระบุปี พ.ศ. ที่แน่ชัดได้ แต่ได้จัดขึ้นหลังจากที่บ้านงานเตยได้ก่อตั้งหมู่บ้านได้ประมาณ 20 ปี ซึ่งมีความจำเป็นที่ต้องจัดการแข่งเรื่อนั้นเป็นเพราะทำนน้ำที่คนในหมู่บ้านนับถือชาวบ้านถือว่าการจัดแข่งเรือเป็นการเซ่นไหว้เจ้าท่าคือ ท่าเจ้าพ่อวังอุปราช ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อเซ่นไหว้แล้วนั้นฝนจะตกต้องตามฤดูกาล คนในหมู่บ้านอยู่สุขสบาย ให้ภักดิ์รักษาคุ้มครองคนในชุมชนและมีชื่อเสียงเกียรติยศเรือลำแรกมีชื่อว่าเรือบ้านเตย และ 9-10 ปีต่อมาพ่อบุตรดาและชาวบ้านได้เข้าไปเอาไม้มาทำเรือแถว ๆ บ้านด่านปี 2500 มีเรือเพิ่ม พระครูสีลาภิราม ชวนพี่น้องบ้านงานเตยไปนำเรือมาจากดงสติก มีชื่อว่า เตย 1, เตย 2 มีจำนวน 2 ลำ และได้นำเรือประจำหมู่บ้านทั้ง 2 ลำ ไปแข่งที่ท่าตุม บ้านดงเค็ง ม่านมูล ไกรเสนียด บ้านดงเค็ง ราเพิน งานโจทย บ้านจ้อ บ้านดงบอน บ้านโพธิ์ บ้านท่าเล่าข้าว บ้านอ้อ บ้านสว่าง ตาเนร บ่อใหญ่ เมืองบัวแถวเสียวต่อมาได้มีการกำเนิดเรือเทพทักซิณขึ้นเมื่อ พ.ศ.2539 ซึ่งได้ไปซื้อมาจากบ้านกวนวัน ตำบลกวนวัน จังหวัดหนองคาย ซึ่งมีชื่อเดิมว่า หงส์คำหายาด ส่วนในปัจจุบันเรียกว่า เรือเทพทักซิณ ซึ่งเรียกตามชื่อวัดทักซิณชลธาร ที่เป็นวัดประจำหมู่บ้านงานเตย โดยในปีแรกได้เริ่มมีการนำเรือลงแข่งขันในหลายอำเภอ ซึ่งรวมกับท่าเรือบ้านงานเตยติดต่อกันมาตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเรือเทพทักซิณนั้นเป็นเรือที่อยู่คู่หมู่บ้านงานเตยมาช้านาน ได้รับรางวัลมากมายและสร้างชื่อเสียงให้กับหมู่บ้านงานเตยเป็นอย่างมาก ทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อยิ่งขึ้นว่าเมื่อมีการเซ่นไหว้เจ้าท่าแล้วนั้นจะทำให้ชาวบ้านพบเจอแต่เรื่องที่ดี ๆ และชาวบ้านจึงได้มีการจัดประเพณีการแข่งขันเรือยาวขึ้นในทุก ๆ ปีตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความเป็นมา องค์ประกอบ บทบาทและคุณค่าของประเพณีการแข่งขันเรือยาวของชาวบ้านงานเตย ตำบลทุ่งกุลาร อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำผลของการศึกษาไปพัฒนาเป็นศิลปะการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวของชาวบ้านงานเตย ทำให้ประเพณีการแข่งขันเรือยาวของชาวบ้านงานเตยได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้สำหรับการสืบทอดสู่ชนรุ่นหลัง และมีชุดการแสดงที่สามารถพัฒนาใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการแข่งขันเรือยาวให้อยู่คู่กับท้องถิ่น

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา องค์ประกอบ บทบาท และคุณค่าของประเพณีการแข่งขันเรือยาวของชาวบ้านงานเตย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อพัฒนาศิลปะการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวของชาวบ้านงานเตย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านงานเตย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการแข่งขันเรือยาว ประกอบด้วย ตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการวัฒนธรรม ผู้สูงอายุกลุ่มผู้ปฏิบัติ (Perform informants) หมายถึง บุคคลที่มีประสบการณ์ในการจัดการแข่งขันประเพณีการแข่งขันเรือยาว ประกอบด้วย นายกเทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) หมายถึง บุคคลที่เข้าร่วมในประเพณีการแข่งขันเรือยาว

1.2 ผู้เชี่ยวชาญที่ประเมินผลการพัฒนาศิลปะการแสดงประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี วัฒนธรรมและภาษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ได้แก่ เครื่องมือที่เป็นตัวบุคคลคือ ผู้วิจัย เป็นผู้เก็บข้อมูลทั้งในด้านการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่เป็นเอกสารประกอบด้วย กรอบการสัมภาษณ์ กรอบการสังเกต และกรอบขอบข่ายหรือประเด็นของการประชุมกลุ่มย่อย โดยผู้วิจัยนำเครื่องมือที่เป็นเอกสารเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในด้านความเป็นมา องค์ประกอบ บทบาทและคุณค่าของประเพณีการแข่งขันเรือยาว ผู้วิจัยใช้เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสำรวจ (Survey) จากเอกสาร ส่วนการเก็บข้อมูลภาคสนามใช้เทคนิควิธีการสังเกต สังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม การหาคุณภาพของข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Data Triangulation) คือ ตรวจสอบในด้านเวลา สถานที่ และบุคคล ให้ครบทั้ง 3 ด้าน

5. สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการเรียบเรียงและนำเสนอผลการวิจัย สรุปผล และอภิปราย โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการอภิปราย และให้ข้อเสนอแนะที่เอื้อประโยชน์ต่อการวิจัยและพัฒนา

ผลการวิจัย (Research Results)

ผลการศึกษาการพัฒนาศิลปะการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปลงในแต่ละข้อตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ความเป็นมาของประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า บ้านจันทย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นชุมชนตั้งอยู่ริมน้ำเตยซึ่งเป็นลำน้ำที่แยกจากแม่น้ำมูล ชาวบ้านจันทยจึงมีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าท่าคือ เจ้าพ่อวังอุปราช เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเชื่อว่าสามารถคลบบันดาลให้ในสิ่งที่ชาวบ้านต้องการเมื่อเช่นไหว้แล้วฝนจะตกต้องตามฤดูกาล คนในหมู่บ้านอยู่สุขสบาย ให้ปกป้องรักษาคุ้มครองคนในชุมชนและมีชื่อเสียงเกียรติยศ เป็นระบบความคิดทางสัญลักษณ์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ การยอมรับอันเกิดในจิตสำนึกของชาวบ้านจันทยต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงก็ตาม แต่ก็ยอมรับให้ความเคารพและเกรงกลัวต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นและเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ต้องการจึงมีการสร้างรูปแบบของพิธีกรรมในการอ้อนวอนร้องขอและการจัดสิ่งตอบแทนด้วยสิ่งของต่าง ๆ ชาวบ้านจึงจัดการแข่งขันเรือยาวเพื่อเช่นไหว้เจ้าท่าคือ เจ้าพ่อวังอุปราช ต่อมามีการนำเรือยาวของบ้านจันทยเข้าร่วมแข่งขันกับคนต่างถิ่นในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ได้รับชัยชนะ สร้างชื่อเสียงให้กับหมู่บ้านจันทย ยิ่งทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อยิ่งขึ้นว่า เมื่อเช่นไหว้เจ้าพ่อวังอุปราชแล้วทำให้ชาวบ้านพบเจอแต่เรื่องดี ๆ จึงมีการจัดแข่งขันเรือยาวเพื่อเช่นไหว้เจ้าพ่อวังอุปราชขึ้นเป็นประจำทุกปี กลายเป็นประเพณีการแข่งขันเรือยาวของบ้านจันทยสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ องค์ประกอบของประเพณีการแข่งขันเรือยาวประกอบด้วย

1.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับเรือ ได้แก่ การตั้งศาลเพียงตา 2 ศาล พร้อมเครื่องสังเวยเช่น หัวหมู ไก่ ไข่ต้ม ขนมต้มแดง-ขาว เหล้าขาว หมากพลู-บุหรี บายศรี 2 ที่ เพื่อขอขมาบอกกล่าวเจ้าป่าเจ้าเขา ขออนุญาตตัดโค่นต้นไม้ในป่า นิยมเช่นไหว้ในเวลาเช้าจรดเย็น ยกเว้นวันพระ ศาลที่ 2 บอกกล่าวนางตะเคียนโดยงดเหล่า บุหรี ควรเพิ่มเครื่องตกแต่งของสตรีเช่น หวี แป้ง ผ่าแพร น้ำอบน้ำหอม เป็นต้น ข้อควรระวังคือ ไม่ควรเช่นไหว้เกินเที่ยงวัน เมื่อพิธีกรรมแล้วจึงตัดโค่นโดยผู้เชี่ยวชาญ ต้นตะเคียนที่นำมาขุดเรือ โดยมากมักเลือกต้นตะเคียนที่อยู่ริมห้วยและมีเงาทอดลงในน้ำหรือรากแช่น้ำ เพราะเป็นไม้ที่นางไม้ศักดิ์สิทธิ์และเฮี้ยนมาก เชื่อว่าจะนำโชคชัยชนะความสำเร็จมาสู่เรือได้ และมีความเชื่อว่าเป็นไม้ที่ไม่ได้ติตราตามระเบียบราชการ เชื่อว่าไม้ต้นใดติตราแล้วแม่ย่านางจะไม่อยู่ เมื่อขุดเป็นลำเรือแล้วจึงทำพิธีตั้งชื่อเรือเพื่อเป็นมงคลนามตามคติความเชื่อเช่น เรือเทพทักษิณ ซึ่งเรียกตามชื่อวัดทักษิณชลธารที่เป็นวัดประจำหมู่บ้านจันทย

1.2 อุปกรณ์และเครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ ผ้า 7 สี ผ้าลายขิด ธงช่อ ธงชัย ชันหมากเบ็ง ชัน 5 ชัน 8 ชันกระหย่ง หมอนสามเหลี่ยม เหล้า หมาก พลู บุหรี ข้าว น้ำ ฯลฯ ชาวบ้านจันทยที่มีส่วนรับผิดชอบจะจัดเตรียมให้ครบเรียบร้อยก่อนถึงวันกำหนดการจัดพิธี

1.3 ขั้นตอนของพิธีกรรม ก่อนการแข่งขันเรือยาวจะมีพิธีสู่ขวัญเรือเพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนนำเรือลงแข่งกระบวนการของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแข่งเรื่อนั้นแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การนำเรือลงน้ำ การเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าที่เจ้าทางและแม่คงคา และการบูชาแม่ย่านางประจำเรือ

1.4 ขั้นตอนการแข่งขันเรือยาว เดิมเมื่อมีการตกลงแข่งเรือยาวจะมีข้อตกลงร่วมกันคือเรือพายมีขนาดเล็ก ใหญ่ ตามแต่จะตกลงกัน ปัจจุบันกำหนดขนาดเรือยาวไว้เป็น 3 ประเภทคือ เรือยาวใหญ่ ฝีพาย 41 - 55 คน เรือยาวกลาง ฝีพาย 31 - 40 คน และเรือยาวเล็ก ฝีพายไม่เกิน 30 คน ในสมัยโบราณมักแข่งขันกันในระยะประมาณ 500 เมตร แต่ปัจจุบันขึ้นอยู่กับสนามแข่งรวมทั้งกติกาและข้อตกลง ส่วนมากมักกำหนดแข่งขันเป็นระยะทางตั้งแต่ 200 เมตรขึ้นไป โดยมีการกำหนดแนวยาวหรือธงปักไว้ที่ริมตลิ่งทั้ง 2 ด้านเพื่อเป็นเส้นชัย

นอกจากนั้น บทบาทและคุณค่าของประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทยเตยทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้านเศรษฐกิจมีรายได้จากการจัดงานและการท่องเที่ยวทำให้มีเงินหมุนเวียนเข้าสู่ชุมชน แต่การมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งขันเรือยาวของบ้านจันทยเตยลดน้อยลง จากเดิมเป็นเรื่องของประเพณีที่เกิดจากความเชื่อและส่งเสริมความสามัคคีของคนในชุมชน กลับกลายเป็นเรื่องของการหาผลประโยชน์จากการจัดงานประเพณีจนปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนห่างหายไป

2. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนาศิลปะการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทยเตย ตำบลทุ่งกุลลา อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดแนวเพลงดนตรี ผู้วิจัยนำท่วงทำนองลายส่วงเฮือมาพัฒนาด้วยการนำสะโน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องลมของอีสานใต้มาใช้ร่วมกับเครื่องดนตรีจากวงโปงลางของอีสานเหนือผสมผสานให้สอดคล้องกลมกลืน โดยเสียงของสะโนสื่อถึงการประกอบพิธีกรรม ส่วนเสียงของเครื่องดนตรีวงโปงลางประกอบด้วย แคน พิณ โปงลาง กลอง กลองตุ้ม โหวด ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่สื่อถึงความสุข สนุกสนาน การเฉลิมฉลองในประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทยเตย การแต่งกายของผู้แสดงฝ่ายชาย การแข่งขันเรือยวานั้นต้องใช้ฝีพายทั้งกราบซ้ายและกราบขวาของลำเรือ ดังนั้นผู้แสดงเป็นฝีพายจึงมักแสดงเป็นคู่สวมเสื้อคอตั้ง แขนสั้นสีขาว 1 คน สีสนสไต 1 คน คาดศีรษะด้วยผ้าแพร นุ่งโจงกระเบน ส่วนผู้แสดงเป็นหมอสูตรสวมเสื้อขาว คาดผ้าขาวม้าที่ป่า นุ่งโสร่งใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวทับชายเสื้อ

ภาพที่ 1 การแต่งกายของหมอสูตรและฝีพาย
ที่มา : (อัจฉรา สุทธิสนธิ์, ถ่ายภาพ)

ผู้แสดงฝ่ายหญิงสวมเสื้อเข้าตัวแขนกระบอก คอตั้ง ห่มสไบ นุ่งผ้าซิ่นครึ่งแข้งตาม วัฒนธรรมอีสานเหนือ สวมสร้อยคอทับสไบ ใส่ต่างหู คาดเข็มขัดทับชายเสื้อ ประดับมวยผมด้วย ดอกไม้

ภาพที่ 2 การแต่งกายของผู้รำ
ที่มา : (อัจฉรา สุทธิสนธิ์, ถ่ายภาพ)

อุปกรณ์ประกอบการแสดง ประกอบด้วย พานบายศรี ใบพาย สายสิญจน์ รูป 9 ดอก เทียน 1 คู่ ซิ่น 1 ใบ

ภาพที่ 3 อุปกรณ์ประกอบการแสดง
ที่มา : (อัจฉรา สุทธิสนธิ์, ถ่ายภาพ)

ท่าทางการรำ ผู้วิจัยกำหนดท่าทางการรำให้สอดคล้องกับประเพณีการแข่งขันเรือยาว บ้านจันทย จำนวน 14 ท่า ได้แก่ ท่าเดินออกผู้แสดงฝ่ายหญิง ทำนั่งไหว้บูชาแม่ย่านาง ทำนั่งไหว้บูชาแม่ย่านาง พ่อหมอให้พร ท่าเดินออกรำบูชาแม่ย่านางรำบูชาแม่ย่านาง ท่าจบการบูชาแม่ย่านาง ท่าเดินออกผู้แสดงฝ่ายชาย ท่าบูชาแม่ย่านาง ท่าวิดน้ำขโสมตัวเพื่อเป็นมงคลให้กับตัวเอง ท่าพร้อมสู้ ท่าพายเรือ ท่าซัยชนะ และท่าเดินออกจบการแสดง

ภาพที่ 4 ท่าบูชาแม่ย่านาง
ที่มา : (อัจฉรา สุทธิสนธิ์, ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 5 ท่าพายเรือ

ที่มา : (อัจฉรา สุทธิสนธิ์, ถ่ายภาพ)

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยนำมาพิจารณาตามประเด็นที่ศึกษาดังนี้

1. **ความเป็นมาของประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทย** บ้านจันทย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นชุมชนในอีสานเหนือที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติสูง มีการประกอบอาชีพที่ต้องอาศัยธรรมชาติในการทำมาหากิน ทำให้วิถีชีวิตผูกพันกับประเพณีในด้านความเชื่อในเรื่องศาสนาพุทธ พราหมณ์ ผีซึ่ง Department of Religious Affairs, Ministry of Culture (2009: 5-9) กล่าวว่า ความเชื่อที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและมีผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่ยึดถือนำมาเกี่ยวข้องเข้ากับวิถีการดำเนินชีวิต เมื่อมนุษย์มีความเชื่อเกิดขึ้นก็ต้องกำหนดเป็นรูปแบบของพิธีกรรมเกิดขึ้นตามมา การที่ความเชื่อของคนแต่ละชุมชนมีแนวทางยึดถือและปฏิบัติที่แปลกแตกต่าง อาจจะคล้ายกันหรือเหมือนกัน จากการกำหนดสร้างรูปแบบปฏิบัติขึ้นเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อในวิถีชีวิตของตนเองภายในชุมชนสืบทอดกันมา

ชาวบ้านจันทยมีความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของแม่น้ำมูลโดยการดูแลของเจ้าพ่อวังอุปราชซึ่งเป็นเจ้าท่าของแม่น้ำมูล โดยเชื่อว่าสามารถดลบันดาลให้ในสิ่งที่ชาวบ้านต้องการเมื่อเช่นไหว้แล้วฝนจะตกต้องตามฤดูกาล คนในหมู่บ้านอยู่สุขสบาย ให้ปกปักรักษาคุ้มครองคนในชุมชนและมีชื่อเสียงเกียรติยศและเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ต้องการจึงมีการสร้างรูปแบบของพิธีกรรมในการอ้อนวอน ร้องขอ และการจัดสิ่งตอบแทนด้วยสิ่งของต่าง ๆ ชาวบ้านจึงจัดการแข่งขันเรือยาวขึ้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการเช่นไหว้เจ้าพ่อวังอุปราช ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มาแต่ดั้งเดิม สอดคล้องกับ Onkam (2004: 76) ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ พบว่า ประเพณีแข่งเรือจะถูกจัดขึ้น ณ บ่อพันชันทุกปีในเทศกาลออกพรรษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อบวงสรวงปูผ่านเจ้าพ่อบ่อพันชัน ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มาแต่โบราณ ให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากภัยทั้งปวงและเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง ตลอดจนส่งเสริมความสามัคคีระหว่างชุมชน

การแข่งขันเรือยาวของบ้านจันทยดั้งเดิมนั้นเพื่อเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คือ เจ้าพ่อวังอุปราช ต่อมามีการนำเรือยาวของบ้านจันทยเข้าร่วมแข่งขันกับต่างถิ่นในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ได้รับชัยชนะ สร้างชื่อเสียงให้กับหมู่บ้านจันทย ยิ่งทำให้ชาวบ้านมีความเชื่ออย่างมากว่า

เมื่อเช่นไหว้เจ้าทำแล้วทำให้ชาวบ้านพบเจอแต่เรื่องที่ดี ๆ ชาวบ้านจึงได้มีการจัดแข่งขันเรือยาวขึ้นเป็นประจำทุกปี จนกลายเป็นประเพณีแข่งขันเรือยาวของบ้านจันทเขยสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน

2. การพัฒนาศิลปะการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวของบ้านจันทเขย ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดนาฏกรรมพื้นบ้านอีสานเพื่อสร้างองค์ประกอบของการแสดงโดย Sriboonnak (2011: 71-72) กล่าวว่า นาฏกรรมพื้นบ้านอีสานสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมผ่านเพลงพื้นบ้านหรือศิลปะการแสดง ผู้วิจัยจึงพัฒนาทำนองลายส่วงเฮือเพื่อใช้ประกอบการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทเขย เครื่องดนตรีที่ใช้ผู้วิจัยนำเสียงที่เป็นสัญญาณแห่งพิธีกรรมของอีสานได้และเสียงแห่งความสนุกสนานรื่นเริงจากวงโปงลางของอีสานเหนือ มาผสมผสานให้สอดคล้องกลมกลืนเป็นทำนองดนตรีโดยเลือกใช้เครื่องลมของอีสานได้คือ สะโน ผสมผสานกับเครื่องดนตรีวงโปงลางของอีสานเหนือคือแคน พิณ โปงลาง กลองยาวอีสาน กลองตุ้ม โหวด ฉาบเล็ก และฉาบใหญ่ สอดคล้องกับ Phuangmanee (2011: Abstract) ได้ศึกษาอัตลักษณ์ประเพณีผีตาโชน ประเพณีผีขนน้ำ และประเพณีแห่ดอกไม้ : การออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงสำหรับการนำเสนอภาพลักษณ์การท่องเที่ยวจังหวัดเลย พบว่า การออกแบบชุดการแสดงจากประเพณีท้องถิ่น เป็นการนำเอาแนวคิดมาจากองค์ประกอบที่อยู่ในประเพณีท้องถิ่นเข้ามาวิเคราะห์ ตีความหมายและค้นหาคคุณค่าในการละเล่นออกมา และนำมาออกแบบชุดการแสดง

การออกแบบท่าทางการแสดง ผู้วิจัยได้กำหนดท่าทางการรำให้สอดคล้องกับขั้นตอนการบูชาแม่ย่านางและการแข่งขันพายเรือ ประกอบด้วยท่าเดินออกผู้แสดงฝ่ายหญิงทำนั่งไหว้บูชาแม่ย่านางท่าพ้อหมอให้พรท่าเดินออกรำบูชาแม่ย่านางรำบูชาแม่ย่านาง ท่าจบการบูชาแม่ย่านางท่าเดินออกผู้แสดงฝ่ายชายทำวิดน้ำขโมยตัวเพื่อเป็นมงคลให้กับตัวเอง ท่าพร้อมสู้ ท่าพายเรือ ท่าชยันชนะ และท่าเดินออก จบการแสดงซึ่งแต่ละท่าเป็นการถ่ายทอดสื่อให้เห็นขั้นตอนการบวงสรวง เช่น ไหว้และแข่งขันเรือยาว ตามหลักทฤษฎีเกี่ยวกับศาสตร์ทางความเคลื่อนไหว โดย Chomwattana and Bunnak (2010: 113) กล่าวว่า ท่าทางสื่ออารมณ์เป็นการเคลื่อนไหวร่างกายโดยการใช้ แขน ขา มือ เท้า ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย สีหน้าแววตาต่าง ๆ แสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมา ส่วนการแสดงจากประเพณีแข่งขันเรือยาวบ้านจันทเขยทุกองค์ประกอบนั้น เป็นไปตามหลักทฤษฎีนาฏยศาสตร์ของพรต การแสดงจะประสบความสำเร็จได้จะต้องอาศัยปัจจัยทางกายภาพและการแสดงออกของอารมณ์ ซึ่งเรียกว่า “ภาวะ” และ “รส” ภาวะ คือ การแสดงออกของอารมณ์โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ทางกายภาพที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความบันเทิงใจในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า “รส” ทั้งภาวะและรสมีลักษณะเป็นเอกเทศ แต่อยู่ร่วมกัน และในขณะที่พื่อนรำเป็นวงจร ภาวะและรสเกิดขึ้นสลับกันไป อาศัยซึ่งกันและกัน ท่าทางของมือ เท้า แขน ขา ลำตัว เป็นภาวะคงเดิมเมื่อนำมารวมเป็นท่ารำก็เกิดเป็นภาวะใหม่ สิ่งที่ส่งเสริมคือ ดนตรี เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ สีส เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ประมวลเข้าด้วยกันเกิดเป็นความบันเทิงคือ ชุดการแสดงจากประเพณีแข่งขันเรือยาวบ้านจันทเขย ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยพบว่า การมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งขันเรือยาวบ้านจันทเขตลดน้อยลง จึงควรมีการศึกษาหาแนวทางแก้ไขให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น มิให้กลายเป็นการจัดการแข่งเรือเพื่อตอบสนองทางธุรกิจการท่องเที่ยวหรือเป็นไปตามวงจรพนันขั้นต่อไป แต่เป็นการจัดประเพณีแข่งขันเรือยาวบ้านจันทเขตเพื่อสืบสานขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของชุมชนให้ยั่งยืนสืบไป

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรมเช่น ภูมิปัญญาต่าง ๆ วรรณกรรม ดุริยศิลป์ เป็นต้น เพื่อนำมาสร้างเป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและพัฒนาให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนต้นกำเนิดแห่งมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้น

2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรศึกษาถึงระบบความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งเป็นบทบาทสำคัญต่อความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น ๆ ประกอบแผนการพัฒนาชุมชน โดยหาแนวทางให้ความเชื่อความศรัทธาของคนในชุมชนเป็นแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาให้ชุมชนเจริญขึ้น

2.3 ควรศึกษากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการพัฒนาศิลปะการแสดงจากประเพณีการแข่งขันเรือยาวบ้านจันทเขตให้แก่เยาวชนในชุมชนบ้านจันทเขต เพื่อนำไปเผยแพร่ในโอกาสต่าง ๆ เช่น แสดงในการแข่งขันประจำปีในบ้านจันทเขต แสดงเมื่อเข้าร่วมแข่งเรือยาวในสนามต่างถิ่น การต้อนรับนักท่องเที่ยว งานมหรสพอื่น ๆ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). **พิธีกรรมและประเพณี**. กรุงเทพฯ: ชุมชนุสสภกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด.
- เครือจิต ศรีบุญนาค. (2554). **นาฏกรรมพื้นบ้านอีสาน**. โครงการจัดทำตำราและงานวิจัยเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- दनัย ไชยโยธา. (2546). **สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ไทยโรจน์ พวงมณี. (2554). **การศึกษาอัตลักษณ์ประเพณีผีตาโขน ประเพณีผีขนน้ำ และประเพณีแห่ต้นดอกไม้: การออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงสำหรับการนำเสนอภาพลักษณ์การท่องเที่ยว จังหวัดเลย**. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- ธวัช ปุณโณทก. (2532). **เที่ยวอีสาน**. กรุงเทพฯ: พิษเนศ.
- สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์กรมมหาชน). (2555). **ลุ่มน้ำมูล**. กรุงเทพฯ: แอสตีคอน คอร์ปอเรชั่น จำกัด.
- สมสมัย อ่อนคำ. (2547). **การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์จริงเรื่องเที่ยวงานแข่งเรือ ที่บ่อพันขัน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2**. วิทยานิพนธ์

ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.

อรุวรรณ ชมวัฒนา และวีร์สุดา บุณนาค. (2553). **หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานดนตรี-นาฏศิลป์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1**. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.)

Translated Thai References

- Chaiyotha, D. (2003). **Thai Society, Culture and Tradition**. Bangkok: Odean Store.
[in Thai]
- Chomwattana, O. and Bunnak, W. (2010). **Textbook of Basic Music and Dance**.
Bangkok: Academic Quality Development (LEP). [in Thai]
- Department of Religious Affairs, Ministry of Culture. (2009). **Rituals and Traditions**.
Bangkok: The Cooperative Federation of Thailand. [in Thai]
- Institute of Water Resources Information and Agriculture (Public Organization).
(2012). **Mun River**. Bangkok: ASTON Corporation Limited. [in Thai]
- Onkam, S. (2004). **Development of a Plan for Thai Language Learning Activities
Focusing on Real Experiences on Boat Races at Boonkwan,
Prathomsuksa 2**. Master thesis of Education In Curriculum and Instruction,
Mahasarakrm University. [in Thai]
- Phuangmanee, T. (2011). **The Study of Phi Ta Khon Water spirit Flower Design: A
Creative Design for the Presentation of Tourism Image in Loei Province**.
Bangkok: Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture. [in Thai]
- Punnotok, T. (1989). **Northeast Travel**. Bangkok: Piganesh. [in Thai]
- Sriboonnak, K. (2011). **The Folk Dance of Isaan. Textbook and research project
commemorated the 84th Birthday Anniversary of His Majesty the King**.
Surin: Surin Rajabhat University. [in Thai]